

**een observatie-onderzoek
naar het werk van de politie
surveillance**

15

ministerie van justitie

wodc

EEN OBSERVATIE-ONDERZOEK NAAR HET WERK
VAN DE POLITIE SURVEILLANCE

dr. J. Junger-Tas
A.A. v.d. Zee-Nefkens

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie

januari 1977

Dit onderzoek vormt een deel van een onderzoek naar de relatie tussen de primaire politieopleiding en de politiepraktijk, uitgevoerd door het W.O.D.C. van het Ministerie van Justitie, de afdeling Onderzoek en Ontwikkeling van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en de stichting ITOBA.

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende publicaties verschenen:

- J. Junger-Tas en A.A. v.d. Zee-Nefkens: Een observatieonderzoek naar het werk van de politieursurveillance, W.O.D.C., januari 1977.
- J.S.E. Holten-Vriesema en J. Baneke: Visies van docenten op beroep en opleiding, W.O.D.C., december 1978.
- J.S.E. Holten-Vriesema: Visies van mentoren en ploegcommandanten op het politieberoep en de politieopleiding, W.O.D.C., december 1978.
- J. Junger-Tas en A.A. v.d. Zee-Nefkens: Publiek en Politie: ervaringen, houdingen en wensen, W.O.D.C., december 1978.
- J. Junger-Tas en A.A. v.d. Zee-Nefkens: Van opleiding naar praktijk: een evaluatie door adspiranten en jonge politie-ambtenaren, W.O.D.C., december 1978.
- W. Broer: Politie en Beleid; visies van beleidsfunctionarissen op politiepraktijk en -opleiding, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Directie Politie, december 1978.
- W. Vermeul- van Mullem: Een orientatie op profielkenmerken van de agent/wachtmeester, ITOBA, Amsterdam, oktober 1978.
- J. Junger-Tas, J.S.E. Holten-Vriesema, A.A. v.d. Zee-Nefkens en W. Broer: Relatie tussen de primaire politie-opleiding en de politiepraktijk; eindrapport, W.O.D.C. december 1978.

<u>INHOUDSOPGAVE</u>	blz.
I. Achtergrond van het onderzoek	1
1. Inleiding	1
2. Opzet van het onderzoek	2
II. Resultaten van het onderzoek	4
1. Hoe is de werktijd georganiseerd?	4
2. De geobserveerde voorvallen	5
3. Politie en burgers	9
<u>Bespreking en konklusies</u>	14
a. Organisatie-aspekten van het surveillancewerk	17
b. Beïnvloeding van het politiegedrag	18
Annex	22

I. ACHTERGROND VAN HET ONDERZOEK

I.1. Inleiding

Dit rapport geeft een verslag van een observatie-onderzoek naar het werk van de surveillant.

Het voornaamste doel van dit onderzoek was beter inzicht te verkrijgen in zowel de omvang als de aard van het politie-surveillancewerk. Hiernaast wilden we pogen vanuit de praktijksituatie enige terugkoppeling te bieden aan de korpsen en de politieleiding met betrekking tot het functioneren van de surveillerend politieman.

Drie belangrijke vragen kan men in dit opzicht stellen:

- waaruit bestaat het eigenlijke politiewerk van de surveillerend agent/wachtmeester?
- op welke wijze wensen we de taak van de politie te definiëren?
- welke eisen stellen we aan een "goed" politieman?

Anders gezegd: wat is het dagelijks werk van de surveillant; wat zou dat werk moeten zijn en welke eigenschappen zou een politiefunktionaris moeten bezitten. Deze drie vragen komen natuurlijk uitgebreid aan de orde tijdens de primaire politie-opleiding. Deze stelt immers uitdrukkelijk van de praktijk te willen uitgaan. Zo staat in de Leidraad voor het primaire politie-onderwijs^{x)} : "Uitgangspunt voor de opleiding van het politiepersoneel moet zijn de taak die de politie-ambtenaar krijgt te vervullen. Het opleidingsprogramma en de bij de opleiding gevolgde methoden moeten derhalve gelijke tred houden met de ontwikkelingen, die zich op het gebied van de taak van de politie voltrekken".

Anderzijds is niet alleen de opleiding van invloed op gedrag en functioneren van de politie-ambtenaren. De invloed van het korps en van de direkte arbeidssituatie is hier eveneens van groot belang. Men kan daarbij denken aan de korpsleiding die normen vaststelt met betrekking tot taakuitoefening en gedrag, maar ook aan groepsnormen en groepspressies die binnen de politiegemeenschap zelf een grote rol spelen. Tenslotte dient ook rekening gehouden te worden met typische plaatselijke situaties, evenals met de samenstelling van de lokale bevolking.

Wellicht kunnen de resultaten van dit onderzoek voor de korpsen aanleiding vormen om bepaalde vormende en/of organisatorische maatregelen in overwe-

^{x)} Richtlijnen opgesteld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, die zowel voor Gemeentepolitie als voor Rijkspolitie gelden

ging te nemen.

In onze slotbespreking zullen we daarom terugkomen op de mogelijkheden die op dit gebied te vinden zijn, waarbij we enkele suggesties naar voren zullen brengen.

I.2. Opzet van het onderzoek

Het onderzoek vond plaats in de tweede helft van augustus 1976. Gedurende 2 weken zijn de surveillance-activiteiten bestudeerd in een grote stad, een middelgrote stad en in 6 plattelandsgemeenten. Het onderzoek strekte zich dus uit tot Gemeentepolitie en Rijkspolitie.

Aan het onderzoek werd deelgenomen door 24 observatoren, 20 medewerkers van het W.O.D.C. en 4 medewerkers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. De observatoren gebruikten twee verschillende formulieren: een agendablad waarop alle politie-activiteiten - zowel op het bureau als op straat - genoteerd waren, hoe onbeduidend ook; een gestandaardiseerd en gestructureerd observatieformulier dat werd ingevuld bij alle voorvallen die enige omvang in de tijd hadden, en waarbij burgers betrokken waren. Op deze wijze hoopten we meer inzicht te krijgen in aard en omvang van het politiewerk, als ook in de wijze waarop de kontakten tussen de politie en de burgerij verlopen. Daarom werden in het observatieformulier niet alleen aard en afwerking van het voorval opgenomen, maar ook enkele kenmerken van de burgers die bij het voorval betrokken waren, zoals onder meer: jeugdig/volwassen, Nederlander/buitenlander, gekleurd/blank.

Ook werd het gedrag van zowel de burgers als de betrokken politiemannen op verschillende schalen genoteerd. Voorbeelden hiervan zijn dimensies als: beleefd/onbeleefd, kalm/opgewonden, zakelijk/oordelend, vriendelijk/vijandig.

In de steden werden zowel dag-, avond-, als nachtdiensten geobserveerd; op het platteland werden alleen dag- en avonddiensten meegelopen. In totaal werden 91 complete diensten geobserveerd: 63 diensten in beide steden, 28 op het platteland. Of, enigszins anders uitgedrukt: er werden 70 dag- en avonddiensten geobserveerd en 21 nachtdiensten. De totale observatieduur besloeg 42.700 minuten, ofwel 711,5 uur. Dit is een gemiddelde van 470 minuten per 8-urige dienst. *)

*) In sommige gevallen heeft men de volledige dienstduur niet kunnen observeren doordat de dienstdoende ambtenaar een uur eerder was begonnen, of een uur vrije tijd inhaalde e.d.

De geobserveerde populatie omvatte 184 politie-ambtenaren, van wie 14 vrouwen die allen in de grote stad dienst deden.

Zij verrichtten daar precies hetzelfde werk als hun mannelijke collega's. De gemiddelde leeftijden lagen nogal uiteen in de verschillende gebieden: deze was 21 jaar in de grote stad, 27 jaar in de middelgrote stad en 24,5 in de landgroepen. De meeste geobserveerde surveillanten hadden de rang van agent of wachtmeester. Dit was vooral het geval in beide steden: van de 122 stedelijke politie-ambtenaren waren er 8 hoofdagent en 2 brigadier. De 62 Rijkspolitiemannen telden 15 wachtmeesters-1^e klas en 6 opperwachtmeesters. Nu hangt dit laatste natuurlijk samen met het aantal dienstjaren: in ons onderzoek was het gemiddeld aantal dienstjaren bij de stedelijke politie $2\frac{3}{4}$ jaar, en bij de landgroepen 5 jaar.

II. RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

II.1. Hoe is de werktijd georganiseerd?

De diensttijd vormt in de steden een aaneensluitende 8-urige werkdag, terwijl op het platteland veelal een uur lunchpauze wordt ingelast. De surveillancediensten zijn zo geregeld dat de dienstdoende ambtenaar niet de volledige diensttijd op straat doorbrengt. Grofweg mag men zeggen dat hij één op de 3 uur op het bureau doorbrengt.

In ons onderzoek bleek bureaudienst 39% van de totale diensttijd te beslaan (zie annex, tabel 1). Gemiddeld is dit 3 uur per dienst. Dit varieert echter wel naar gelang de soort dienst: 's nachts wordt gemiddeld 25 minuten langer gepatrouilleerd dan overdag. Ook wordt op het platteland wat meer gepatrouilleerd. Dit blijkt samen te hangen met het feit dat daar 's avonds de groepsbureaus sluiten, waarbij de surveillant door middel van de autoradio met het distriktsbureau verbonden blijft.

Er wordt hoofdzakelijk met de auto gepatrouilleerd hoewel ook fiets-, voet- en bootpatrouille voorkwamen. In dit opzicht is er een verschil tussen stad en platteland (zie annex, tabel 2): in de stad komt meer fiets- en voetpatrouille voor dan op het platteland. Dit hangt samen met het grotere gebied dat door de Rijkspolitie wordt gesurveilleerd, waardoor autopatrouille meer voor de hand ligt.

Zoals gezegd wordt meer dan een derde van een dienst op het bureau doorgebracht. Deze tijd is bedoeld voor een aantal administratieve en andere bezigheden, zoals: uittypen van processen-verbaal en mutaties, ontvangen van burgers, toezicht op arrestanten, telefoneren en noteren van aanklachten, doorgeven van berichten e.d.

In dit opzicht moet gewezen worden op een belangrijk verschil tussen Gemeente- en Rijkspolitie. In de stad zijn dit soort bezigheden veelal uitgesplitst: zo zijn er speciale uren voor portiersdienst, arrestanten-toezicht en administratief werk. Op het platteland moet de dienstdoende wachtmeester dikwijls alles tegelijk doen: hij ontvangt burgers, neemt gegevens of klachten op, typt zijn mutaties, neemt de telefoon op, luistert naar de radio en geeft berichten door (zie annex, tabel 3).

Hieruit blijkt een aanzienlijk verschil in taakuitoefening tussen stads- en plattelandspolitie: op het platteland is de politie-ambtenaar minder gespecialiseerd, hij heeft veeleer een allround taak die niet in specifieke onderdelen is uitgesplitst. Dit leidt tot een grotere autonomie en een onafhankelijker taakuitoefening. Naast de hier besproken bezigheden komen

ook nog andere activiteiten voor. Zo werd ongeveer 7 uur in totaal besteed aan werkzaamheden als het schoonmaken van een pistool, het bijwonen van een bondsvergadering, het verzorgen of overbrengen van een arrestant e.d.

Een andere bevinding betreft de tijd besteed aan koffiedrinken en praten met kollega's. Dit besloeg 45% van de bureau-uren, een gemiddelde van 83 minuten per dienst (zie annex, tabel 4). Dit varieert wel enigszins per soort dienst: de gemiddelde tijd doorgebracht met koffiedrinken en praten met kollega's bedraagt 75 minuten in de ochtend-middagdiensten, 72 minuten in de middag-avonddiensten en 108 minuten in de nachtdiensten. Vergelijkt men echter stad en platteland, dan blijkt er met betrekking tot deze tijdsbesteding geen enkel verschil te bestaan.

Het belangrijkste deel van het politiewerk vindt echter op straat plaats. Hier brengt de surveillant 61% van zijn werktijd door. In ons onderzoek was dit 436 uur. Gedurende de totale observatieduur werden 1290 voorvallen genoteerd die 9400 minuten besloegen. De gemiddelde tijd die aan voorvallen werd besteed bedroeg 103 minuten per dienst. Bezielt men het totaal aantal uren dat hiermee gemoeid was, n.l. 156,5 uur, dan moet hieraan worden toegevoegd dat er dus gedurende 279,5 uur geen enkel voorval plaatsvond. Grofweg zou men dus kunnen stellen dat twee derde van de surveillancetijd wordt besteed aan wat men "preventieve surveillance" noemt, d.w.z. er wordt rondgereden maar geen actie ondernomen. Ongeveer een derde van de tijd wordt doorgebracht met het afhandelen van bepaalde voorvallen.

II.2. De geobserveerde voorvallen

Zoals in de inleiding reeds gesteld werd, zijn alle politie-activiteiten op een agendablad genoteerd. Deze 1290 voorvallen - zo'n 14 per dienst - hadden een gemiddelde duur van 7 minuten. Dit is echter een overtrokken beeld omdat dit gemiddelde beïnvloed werd door enkele langdurige voorvallen zoals verkeersongevallen, een brand e.d. Verreweg de meeste incidenten duurden slechts 3 tot 5 minuten. De volgende tabel geeft een overzicht van de verschillende soorten voorvallen.

Tabel 1. Totaal aantal geobserveerde gevallen		
	abs.	%
verkeerscontrole + verkeersovertredingen	639	49.5
verkeersmisdrijven + verkeersongevallen	45	3.5
controle bijzondere wetten	78	6.0
misdrijven (Wetboek van Strafrecht)	58	4.5
gerechtelijk schrijven overhandigen / inlichtingen inwinnen	53	4
signaleren van gevaarlijke/verdachte situaties	192	15.0
verzoek om informatie	70	5.5
verzoek om dienst- of hulpverlening	141	11.0
overige	14	1
totaal	1290	100.0

Zoals men ziet heeft meer dan de helft van de geobserveerde voorvallen betrekking op het verkeer. Het aantal verkeersmisdrijven bedroeg 16, dat is ongeveer 1% van het totaal. Het ging hoofdzakelijk om dronken rijden en doorrijden na een ongeval. Controle van bijzondere wetten omvatte o.a. visserijwet, jachtwet, rijtijdenwet, ijkwet, winkelsluitingwet en A.P.V.-overtredingen. Als we het inwinnen van gegevens over klachten of aangiften en het aanbieden van gerechtelijke schrijvens als een vorm van dienstverlening beschouwen, dan blijkt het totaal aan informatie en hulpverlening ongeveer een vijfde van alle voorvallen te beslaan. Deze categorie komt hiermee op de 2e plaats, na het verkeer. Een vrij aanzienlijk aantal voorvallen had betrekking op gevaarlijke en/of verdachte situaties: dit omvatte onder meer dode dieren op de weg, paard of koe in de sloot, maar ook het aanhouden van verdachte personen of voertuigen. Eén opvallend feit is dat slechts 4.5% van alle voorvallen - en indien men de verkeersmisdrijven meetelt 5.5% - iets te maken heeft met kriminaliteit. In dit verband dient er echter op gewezen dat vele meldingen over misdrijven direct bij de recherche terecht komen en aldus geheel ontsnappen aan de bemoeienis van de geüniformeerde dienst.

Een eerder door het W.O.D.C. uitgevoerd onderzoek naar de verschillende meldingen die bij de meldkamer van de Gemeentepolitie van Den Haag ontvangen werden, toonde aan dat in 8% van de agressiemeldingen en in 43%

van de diefstalmeldingen doorverwezen werd naar andere politiediensten.*) Hierbij komt bovendien nog dat slechts 26.5% van alle voorvallen door de meldkamer of het distriktsbureau werd geïnitieerd. In twee derde der gevallen nam de surveillant zelf het initiatief, terwijl in 6.5% van de gevallen het initiatief bij de burger lag. Aangezien de meeste kriminaliteit niet in het openbaar plaatsvindt, komt daarvan nu eenmaal niet zoveel ter attentie van de surveillant.

Zoals te verwachten is, bestaan er aanzienlijke verschillen tussen stad en platteland. Ten eerste werden in de stad veel meer voorvallen genoteerd dan op het platteland. Laat men de nachtelijke observaties - die alleen in de stad genoteerd werden - buiten beschouwing, dan blijken 679 voorvallen, dat is 66.5% van het totaal, in beide steden genoteerd te zijn, en 343 voorvallen - 33.5% - in de landelijke gemeenten. Bovendien verschilt ook de aard der voorvallen.

Zo is het aantal verkeerscontroles, verkeersovertredingen, verkeersmisdrijven en -ongevallen, in de stad hoger dan op het platteland. Dit is ook het geval voor het aantal misdrijven en het aantal verdachte situaties. Anderzijds voert de Rijkspolitie meer controles op bijzondere wetten uit (visserijwet, ijkwet, jachtwet), en heeft meer contacten met de plaatselijke bevolking door het vaker inwinnen van allerlei gegevens en het aanbieden van gerechtelijke schrijvens. De stedelijke bevolking schijnt vaker een beroep te doen op de politie voor informatie of hulpverlening dan de plattelandsbevolking (zie annex, tabel 5).

Er zijn ook verschillen naar gelang de soort van dienst. Zo observeerden we minder verkeerscontroles 's avonds en 's nachts. Maar 70% van de ter kennis gekomen misdrijven vonden 's avonds of 's nachts plaats en dit is eveneens het geval voor de helft van de "verdachte" situaties.

Wat dienst- en hulpverlening betreft blijkt dat vragen naar informatie hoofdzakelijk overdag gedaan worden, terwijl 42.3% van de verzoeken om hulp in de late avond voorvallen.

Hoe worden nu de zaken afgehandeld? Een eenvoudig overzichtje hiervan vindt men in tabel II. In 30 gevallen werd de surveillant opgeroepen, maar eenmaal ter plaatse bleek hij niets te kunnen konstateren.

*) A.A. v.d. Zee-Nefkens, Onderzoek Assistentieverlening Gemeentepolitie Den Haag, W.O.D.C. 1975.

Tabel II. Afhandeling van geobserveerde gevallen		
	abs.	%
na controle doorgezonden	383	31.0
waarschuwing of opdracht (overwegend verkeer)	336	27.5
rapportering	108	9.0
transactie	101	8.0
aanhouding	51	4.0
ingewonnen inlichtingen	52	4.0
andere dienst ingeschakeld (brandweer/ziekenhuis)	32	2.5
dienst- en hulpverlening	111	9.0
informatieverstrekking	60	5.0
totaal	1234	100.0

Uit tabel II komt naar voren dat meer dan de helft van alle afhandelingen betrekking heeft op het verkeer. In 9% van de gevallen werd een verslag gemaakt, maar we hebben niet kunnen nagaan hoeveel van deze verslagen resulteerden in een proces-verbaal.

Er werden weinig aanhoudingen verricht, maar dit ligt in de lijn der verwachting, gezien de geringe kriminaliteit die ter kennis van de surveillant komt.

Zoals men kan konstateren wordt in ongeveer een vijfde der gevallen door de politie informatie verstrekt of hulp verleend. Dit laatste mag niet zo veel lijken vergeleken met uitkomsten van buitenlands onderzoek, maar dan moet er op gewezen worden dat die onderzoeken meestal uitgaan van meldkamergegevens en niet van surveillancegegevens. Zoals reeds vermeld vonden wij dat twee derde van de voorvallen door de surveillant zelf geïnitieerd werden en slechts 26.5% door de meldkamer. Bovendien verwijst de meldkamer in een groot aantal gevallen de burger naar andere diensten zoals de recherche, het distriktsbureau, de kinderpolie, de verkeerspolitie, evenals andere gemeentelijke of sociale diensten. In dit licht bezien moet men konkluderen dat informatie- en hulpverlening toch ook een aanzienlijk deel van het werk van de surveillant vormen.

Vergelijkt men weer stad en platteland (annex, tabel 6), dan blijkt de Gemeentepolitie veel vaker burgers staande te houden en ze dan nà controle weer door te sturen. Ook worden in de stad relatief meer aanhoudingen verricht. Deze vinden hoofdzakelijk tijdens de avond- en nachtdiensten

plaats.

Uit de cijfers komt verder naar voren dat de Rijkspolitie vaker feitelijke hulp verleent dan de Gemeentepolitie.

II.3. Politie en burgers

Zoals reeds gesteld, werden alle voorvallen waarbij de politie in contact met de burgerij trad en die enige omvang hadden, op aparte observatieformulieren genoteerd. Op deze wijze werden 660 voorvallen uitgebreid gerapporteerd. De verdeling hiervan over type voorval en wijze waarop dit afgesloten werd is dezelfde als voor het totaal aantal geobserveerde incidenten. De gemiddelde duur van deze uitgewerkte voorvallen is 14 minuten. Toch nam 80% daarvan aanzienlijk minder dan 14 minuten in beslag. Dit komt omdat bepaalde zeer langdurige voorvallen (brandje, verkeersongeval) de berekening van het gemiddelde sterk beïnvloeden. Een betere maat in dit verband, omdat deze veel minder door extreme waarden wordt beïnvloed, is de mediaan. Berekening hiervan geeft als resultaat een duur van 5 minuten per voorval. Op de observatieformulieren is tijd van aanvang en van afsluiting van het voorval vermeld. Op deze wijze konden we het verloop van de politie-activiteiten tijdens 24 uur volgen. Het zal niemand verbazen dat deze activiteiten nauw verband houden met de drukte op straat. Zo zagen we pieken optreden van het aantal voorvallen tijdens de volgende uren: 12.00-13.00 uur, 14.00-16.00 uur, 17.00-18.00 uur en 23.00-24.00 uur.

Om nu een beter inzicht te krijgen in deze wat meer omvattende politie-activiteiten hebben wij de voorvallen gegroepeerd in relatie tot de afhandeling ervan (zie annex, tabel 7). Zoals men kan vaststellen geeft die afhandeling heel wat variatie te zien.

Zo volstond men in de helft der gevallen van verkeerscontrole en verkeers-overtredingen met een waarschuwing; in een derde der gevallen werd een bekeuring gegeven of een verslag gemaakt. Slechts een derde van de misdrijven leidde tot een aanhouding, in een kwart der gevallen volstond een waarschuwing. Zeer veel "verdachte" situaties bleken achteraf toch niet zo verdacht te zijn: in meer dan de helft der gevallen werd niets bijzonders gekonstateerd. Wanneer om informatie gevraagd werd, ging de politie in 90.5% der gevallen hierop in. Maar verzoeken om hulp leidden tot zeer verschillende akties: tot feitelijke dienstverlening in ongeveer de helft der gevallen, tot een waarschuwing (14%), een aanhouding (15%), of tot het inschakelen van een andere dienst (11%).

De 660 uitgewerkte voorvallen hadden betrekking op 1493 personen, een gemiddelde van 2 per voorval. Hieronder vallen personen die informatie verstrekken of om assistentie verzoeken, getuigen, slachtoffers en verdachten. Vervolgens werd naar het gedrag gekeken van de twee dichtst bij het voorval betrokken burgers.

Een eerste analyse had betrekking op de mogelijke relatie tussen het gedrag van de surveillant en de formele rol van de betrokken burger (slachtoffer, getuige, verdachte), maar wij vonden in dit opzicht geen verschillen in gedrag. Waarschijnlijk is dit te wijten aan onze definitie van "verdachte". Deze categorie omvatte namelijk iedereen die als "potentieel verdacht persoon" kon worden beschouwd, dus ook alle mogelijke en feitelijke verkeersovertreders, en verder een ieder die op straat werd aangehouden. Een tweede analyse werd uitgevoerd naar aanleiding van enkele kenmerken van de betrokken burgers, in relatie tot zowel aard als afsluiting van de voorvallen. Wanneer men de aard van het voorval bekijkt (zie annex, tabel 8), ziet men dat jongeren (die ook een aantal kinderen omvatten) vaker betrokken zijn bij verkeerscontroles en -overtredingen dan volwassenen. Anderzijds worden meer volwassenen aangehouden in verband met wat wij "verdachte" situaties hebben genoemd.

Ook vroegen meer dan tweemaal zoveel volwassenen als jongeren om informatie of hulp. In het laatste geval ging het vooral om volwassenen vrouwen. Vergeleken met blanken worden kleurlingen aanzienlijk vaker aangehouden in zgn. "verdachte" situaties (32% tegen 14.5%); zij zijn minder frequent betrokken bij controles bijzondere wetten en verkeersongevallen, en vragen minder vaak om informatie en hulp.

Wat personen aangaat die door de observators als "slordig" geskoord zijn vallen twee zaken op: zij worden vaker aangehouden voor een misdrijf (10% tegen 4.5%), en zijn ook meer betrokken bij zgn. "verdachte" situaties (22% tegen 14%). Een laatste opvallend feit: geen significant verschil in aard van het politiekontakt, tussen lang- en kortharigen.

Bezien we nu de afhandeling van het voorval (zie annex, tabel 9), dan blijken zeer veel jongeren een waarschuwing of opdracht van de politie te krijgen. We herinneren er aan dat deze groep een aantal kinderen telt en dat de waarschuwing en/of opdracht meestal de vorm aannam van "laat ik je niet meer zien", of "en nu verder naar huis lopen", of ook "nu meteen je bel/achterlicht laten maken".

Verder konstateren we dat kleurlingen, langharigen en "slordig geklede"

personen vaker naar het bureau worden meegenomen. Maar de opvallendste bevinding is hier dat significant meer kleurlingen en "slordig geklede" personen na controle worden doorgestuurd, waarbij dus geen overtreding werd vastgesteld (respectievelijk 39% tegen 20%, en 28.5% tegen 19%). Deze resultaten lijken er op te wijzen dat de politie, met name waar het kleurlingen betreft, een zekere selektieve aandacht vertoont. Aangezien het hier om een nogal gevoelig punt gaat, hebben we dit aan een nadere analyse onderworpen, door nu niet uit te gaan van het aantal bij het voorval betrokken personen, maar van het aantal voorvallen.

Van de 660 uitgewerkte voorvallen, waren bij 55 - dat is 8.6% - kleurlingen betrokken. Nu zijn we van deze gevallen gaan bekijken wat de aard van het voorval was en welke afhandeling daaraan werd gekoppeld. Steeds vergeleken we dan voorvallen waar blanken, en die waar kleurlingen bij betrokken waren.

Wat staande controle in het verkeer betreft, werd in bijna de helft der gevallen waar kleurlingen mee gemoeid waren, in het geheel niets gekonstateerd. Dit was het geval in slechts 17.3% van dit soort controles waarbij blanken betrokken waren. Vergelijkt men verder de afhandeling van dit soort gevallen bij kleurlingen en blanken, dan krijgen van de eerste 25% een waarschuwing of opdracht tegen 47% van de blanken, terwijl bij de tweede categorie twee maal zo vaak een bon of schriftelijk verslag werd gemaakt.

Met betrekking tot aanhouding in zgn. "verdachte" situaties, werd weliswaar naar verhouding in meer gevallen met kleurlingen niets gevonden (59% tegen 54%), maar het verschil is hier niet groot. Kleurlingen krijgen in deze situatie echter vaker dan blanken een waarschuwing of opdracht (iets te doen, of iets te laten).

Beziet men verder nog verzoeken om hulp, dan wordt deze relatief vaker aan blanken dan aan kleurlingen verleend.

Wellicht komt nu de vraag op of kleurlingen misschien vaker bij misdrijven zijn betrokken, hetgeen de speciale aandacht van de politie voor hen zou verklaren. Uit dit onderzoek komt daarvan niets naar voren. Slechts 3 gevallen met kleurlingen betroffen een misdrijf. Hierbij werd geen enkele aanhouding verricht. Toch werden naar verhouding in meer voorvallen met kleurlingen dan voorvallen met blanken aanhoudingen verricht (6 of 11%, tegen 40, of 7%). In 3 van die voorvallen ging het om een burens- of gezinsruzie, in 1 geval om een verkeersovertreding en slechts 2 gevallen (3.5% van het totaal aantal voorvallen waarbij kleurlingen betrokken waren), werden drugs gevonden.

Op grond van deze gegevens zouden we het volgende willen konkluderen: meer dan voor wat jongeren, langharigen en slordige personen betreft, blijkt de politie tegenover kleurlingen wat vaker op te treden. Dit blijkt duidelijk als men de afhandeling van de categorie verkeer, staande controle en overtredingen bekijkt. De verschillen zijn minder groot, doch wijzen allen in dezelfde richting als men de afhandeling van "verdachte" gevallen en misdrijven, evenals aantal en aard van de aanhoudingen in de beschouwing betreft. Hoe zouden wij dit nu kunnen verklaren? Het lijkt waarschijnlijk dat de politie opereert vanuit de veronderstelling dat er onder kleurlingen meer kriminaliteit voorkomt en dat grotere aandacht voor deze groep geboden is. Hoewel de C.B.S.-statistieken deze veronderstelling wel enige steun verlenen zouden wij toch bij dit uitgangspunt enige vraagtekens willen zetten. Ten eerste vormt de officiële statistiek vóór alles een weerslag van opsporings- en vervolgingsbeleid. Ten tweede komt de vraag naar voren wat het karakteristieke is in het afwijkend gedrag van deze groep: is het crimineel gedrag of is het veeleer ordeverstoring (buren- en gezinskonflikten)? In dat geval zou de politie veel meer reaktief dan initiërend kunnen optreden. Ten derde blijft de dringende vraag bestaan of - aangenomen dat binnen deze groep meer kriminaliteit voorkomt - de bijzondere aandacht die de politie aan hen besteedt effectief is, dan wel een juist beginsel is.

Hiernaast spelen andere factoren wellicht nog een rol. Uit de observatiestudie en de talrijke interviews met surveillanten bleek dat bepaalde vooroordelen op dit gebied vrij wijd verbreid zijn, hoewel het zeer de vraag is of deze vooroordelen onder politiemensen zoveel sterker leven dan bij de gemiddelde Nederlander. Een laatste faktor zou tenslotte de betrekkelijke recentheid van het verschijnsel "ethnische minderheid" binnen de Nederlandse samenleving kunnen zijn: hierdoor is wellicht noch de politie zelf, noch de opleiding reeds voldoende op deze specifieke problematiek ingeschoten, zodat een adekwatere houding zich nog niet heeft kunnen ontwikkelen.

Zoals we eerder al gemeld hebben, is ook het gedrag van burgers en politieambtenaren die bij de voorvallen betrokken waren, door ons geobserveerd. Voor we nu nader op het gedrag van de politie willen ingaan, is het belangwekkend eerst eens de gedragingen van de bij de voorvallen dichtst betrokken burgers te bezien.

In hun kontakten met de politie zijn vrouwen over het algemeen beleefder en geïnteresseerder dan mannen, en dit geldt ook voor de buitenlanders (veelal toeristen). Jongeren (minder dan 21 jaar) zijn opgewondener en

brutaler dan volwassenen. Langharigen, "slordige" personen en kleurlingen stellen zich vijandiger en agressiever tegen de politie op. Met name langharigen en "slordige" personen - die dikwijls tot de groep jongeren behoren - zijn ook onbeleefder en brutaler (zie annex, tabel 10).

De surveillanten treden over het algemeen zeer beleefd en niet-agressief op tegenover vrouwen en buitenlandse toeristen. Tegenover jongeren, waaronder ook een aantal kinderen die verkeersovertredingen pleegden, gedragen zij zich vaker op een meer beoordelende en wat autoritaire wijze. Met betrekking tot langharigen, kleurlingen en "slordige" personen werd meer kleinerend en autoritair gedrag geskoord, terwijl kleurlingen nog op een moraliserender en onvriendelijker wijze werden benaderd (zie annex, tabel 11). Wij hebben overigens verschillen gekonstateerd tussen stad en platteland: op het platteland treedt de politie zakelijker en respectvoller op, minder autoritair en veel minder agressief.

Voor wat dit laatste betreft werd op het platteland in 8.5% der gevallen enigszins agressief tot agressief gedrag genoteerd tegenover 32.5% in de stad. Hier moet echter onmiddellijk aan worden toegevoegd dat de bevolking waar beide categorieën politie mee te maken heeft verschilt: hoewel de verdeling volwassenen-jongeren niet bijzonder veel van elkaar afwijkt, bevonden veel meer langharigen als "slordig" geskoorde personen en kleurlingen zich in de stad.

Een tweede bevinding van belang moet hieraan toegevoegd worden: het gedrag van de politie en van de bij voorvallen betrokken burgers hangt namelijk sterk met elkaar samen. We hebben de korrelaties berekend tussen de verschillende gedragsdimensies van de burgers en die van de surveillanten en zoals men kan zien (zie annex, tabel 12), is onbeleefd, vijandig en agressief gedrag van de zijde van de burgers hoog gekorreleerd met kleinerend, autoritair en agressief gedrag van de zijde van de politie. Het is natuurlijk bijzonder moeilijk vast te stellen wie van beide partijen met het negatieve gedrag aanvangt. Waarschijnlijk gaat het hier om een proces van actie en reactie dat zich ontrolt zodra het eerste contact gelegd is. De kernvraag is hier echter niet wie begint, en ook niet of de negatieve reactie van de surveillant een logisch gevolg is van negatief gedrag van de burger. Van essentieel belang is in feite dat de politie wordt getraind op een zo groot mogelijke zelfbeheersing en controle van eigen optreden. In dit licht bezien verdienen de hoge korrelaties tussen agressief politie-optreden en negatief, of provocerend gedrag van de betrokken burgers toch wel enige aandacht. Nu varieert het gedrag van de

surveillant ook nog naar aard en afsluiting van het voorval. Als het gaat om verkeersovertredingen, misdrijven, "verdachte" situaties en verzoeken om assistentie, dan is er vaker sprake van moraliserend en autoritair optreden. In het geval van misdrijven en "verdachte" situaties werd vaker kleinerend en agressief gedrag geobserveerd. Wat de afhandeling van het voorval betrof, stelden we meer oordelend, autoritair en agressief gedrag vast als het om waarschuwingen of opdrachten ging, maar vooral in het geval van aanhoudingen.

Tenslotte hebben we gepoogd enig inzicht te krijgen in de vraag of surveillanten hun bevoegdheden wat al te wijd interpreteerden door b.v. personen en voertuigen te doorzoeken zonder toestemming te vragen, sterk suggestieve vragen te stellen of onnodig geweld te gebruiken. Dergelijk optreden werd genoteerd in 6.5% van alle voorvallen, en wel in 8% van bijzondere wettenkontroles en in 20% van "verdachte" situaties. Het optreden bestond voornamelijk uit het doorzoeken van personen en wagens op wapens en drugs. Op te merken valt dat de meeste "verdachte" situaties 's nachts plaatsvonden. Op bepaalde uren van de nacht lijkt de politie geneigd elk zich verplaatsend persoon of voertuig als "verdacht" te beschouwen. Met nadruk willen we echter stellen dat geen enkel geval van ernstig machtsmisbruik of onnodig gebruik van geweld geobserveerd is.

BESPREKING EN KONKLUSIES

De voornaamste resultaten van dit onderzoek worden hieronder eerst kort samengevat:

- de geüniformeerde politie besteedt twee derde van de werktijd aan surveillance en één derde aan bureau-activiteiten;
- ongeveer een derde van de totale surveillancetijd wordt gewijd aan verschillende voorvallen en twee derde aan "preventieve" surveillance;
- meer dan de helft van alle voorvallen heeft betrekking op staande controle, verkeersovertredingen, verkeersongevallen;
- als tweede in de rangorde van frequentie komt informatie- en hulpverlening: deze omvat ongeveer een vijfde van alle voorvallen; slechts 5.5% van alle voorvallen had betrekking op kriminaliteit;
- in landelijke gebieden heeft de politie meer contacten met de bevolking en verleent meer feitelijke hulp dan in de stad;
- langharigen, kleurlingen en "slordige" personen zijn geneigd zich tegenover de politie op een onbeleefder, onverschilliger, vijandiger en agressiever wijze te gedragen. De politie toont meer kleinerend en autoritair

- gedrag tegenover deze categorieën van personen;
- met nadruk dient echter gesteld te worden dat het gedrag van de burgers en surveillanten hoog gekorreleerd is;
 - slechts zelden werd overschrijding van de bevoegdheden geobserveerd.

De eerste konklusie die uit dit onderzoek te trekken valt is dat de praktijk van de geüniformeerde dienst er allereerst een is van ordehandhaving in de breedste zin, veeleer dan kriminaliteitsbestrijding. Het hoort tot de verantwoordelijkheid van de surveillance dat het leven op straat, op openbare plaatsen en zelfs in privé-ruimten op soepele, ongestoorde wijze verloopt en dat leven en goed niet in gevaar komen. De surveillant kan uiteraard slechts reageren op wat hij op straat en in de openbaarheid ziet gebeuren. Wat privé-ruimten betreft is hij aangewezen op meldingen van de zijde van het publiek. En het is een opvallend feit dat verzoeken om hulp in allerlei soorten konfliktsituaties een belangrijk aspect van het politiewerk vormt. Het beeld van de surveillant, bezig een misdaad op te sporen en de misdadiger in de kraag te grijpen, is een mythe. Het is echter een hardnekkige mythe, die grote status verleent aan activiteiten die met misdaadbestrijding verband houden. De hulpverlenende functie geniet sociaal gezien niet zeer veel aanzien en uit onze gesprekken met politieambtenaren bleek dat zij deze taak dikwijls niet bijzonder waardeerden. Twee elementen versterken ons inziens dit gebrek aan waardering. Ten eerste worden in de meeste steden en in vele landelijke gebieden speciale politiefunktionarissen voor dit werk aangewezen. Als gevolg daarvan zijn de andere surveillanten geneigd zich verre van dit soort werk te houden en - zo ze er al in kontakt mee komen - het snel aan de gespecialiseerde kracht over te dragen.

Hiernaast speelt ook het gebrek aan vorming een rol. Er is een duidelijke weerstand en tegenzin met betrekking tot het zich inlaten met problemen en conflicten rond menselijke relaties.

Een tweede konklusie betreft de vrij grote verschillen in taak-ervulling die wij vaststelden tussen stad en platteland. Deze verschillen kwamen naar voren bij de observatie van aard en afsluiting der voorvallen, bij de organisatie van het politiewerk als ook uit de vele gesprekken die we met agenten en wachtmeesters hebben gevoerd. Zoals reeds opgemerkt heeft de politiemans op het platteland veel meer dan in de grote stad een all-round taak. Hij heeft minder gespecialiseerde diensten direkt tot zijn beschikking en doet veel zelf. Hij organiseert zijn werk veelal zoals hem dit het beste lijkt, en is daardoor autonoom. Zijn persoonlijke

verantwoordelijkheid is groter doordat hij meer initiatieven moet nemen. Het is onze indruk dat deze werkorganisatie leidt tot een grotere persoonlijke inzet en een grotere werk-satisfactie.

Een ander aspekt van het platteland betreft het feit dat de wachtmeester sterker dan de stedelijke agent geïntegreerd is in de lokale gemeenschap. Hij heeft meer kontakten met de burgerij, kent de mensen beter en is daardoor in een betere positie om een effectievere informele sociale controle uit te oefenen. Meermalen hebben wij uitspraken genoteerd als: "..... ik schrijf niet zo veel verballen, daar bereik je hier niets mee, je moet de zaken anders aanpakken", of ook wel: "..... ik ken ze allemaal, ze kennen me allemaal, en als ik iets weten wil dan krijg ik het meteen te horen". Tussen de observatieverslagen vindt men duidelijke voorbeelden van de informele wijze waarop problemen en konflikten opgelost, en uit de band springende jongeren weer binnen het gareel gebracht worden. In dit licht bezien heeft de politie in de stad een veel moeilijker taak: een meer heterogeen samengestelde bevolking, meer en grotere probleemgebieden, grotere afstand tussen burgerij en politie en minder kontakten met de mensen.

Een derde konklusie kan tenslotte getrokken worden ten aanzien van het gedrag van de politie tegenover bij voorvallen betrokken burgers. De resultaten van dit onderzoek geven grond aan de veronderstelling dat het politie-optreden gekenmerkt wordt door een zekere selektiviteit ten opzichte van bepaalde bevolkingsgroepen. Hiernaast is het gedrag van de surveillanten te sterk gekorreleerd met het gedrag van de bij het voorval betrokken burgers. En hoewel dit op zichzelf begrijpelijk is, komt het ons toch voor dat zij nogal eens blijk geven van onvoldoende zelfbeheersing. Een dergelijke houding kan gemakkelijker leiden tot eskalatie van wederzijds negatief gedrag, en dus sneller ontaarden in politieel optreden met gebruik van geweld (hoewel dit in ons onderzoek slechts zelden geconstateerd werd). Een ander bezwaar is dat deze houding een negatieve beeldvorming van de politie in de hand werkt.

De hoge korrelaties lijken erop te wijzen dat de surveillanten onvoldoende zijn getraind in het op adequate wijze benaderen en behandelen van burgers en het snel en effectief beoordelen en afhandelen van potentiële intermenselijke konfliktsituaties. Het is onze indruk dat veel problemen in de interakties tussen politie en burgerij terug te voeren zijn tot gebrek aan inzicht, gebrek aan vaardigheden, en angst een dwaas figuur te slaan. Deze omstandigheden zouden wel eens veel te maken kunnen hebben met de voor surveillanten zo kenmerkende gevoeligheid voor het respekt dat de

burger hen betoont, en voor hun zo sterke reacties op negatief gedrag. Naar aanleiding van het gegeven dat de verschillende soorten voorvallen kunnen resulteren in een waaier van afhandelingsmodaliteiten, kunnen wij slechts herhalen dat de beslissingsvrijheid van de surveillant aanzienlijk is. In zijn dagelijks werk heeft de politieman een grote vrijheid en autonomie, en hij kan een groot aantal onmiddellijke beslissingen nemen die ongecontroleerd blijven. Hij draagt daardoor een grote verantwoordelijkheid.

Als slotstuk van dit onderzoek willen we enkele implicaties van de conclusies bespreken en daar enige suggesties aan verbinden. Deze suggesties liggen hoofdzakelijk op twee terreinen: de organisatie van het werk van de surveillant en de beïnvloeding van het politiegedrag ten opzicht van de bevolking.

a. Organisatie-aspekten van het surveillancewerk

Twee bevindingen van het onderzoek verdienen in dit opzicht enig commentaar, n.l. de vrij sterke verschillen in het functioneren van de politie tussen stad en platteland en de grote handelingsvrijheid die de optredende politieman bezit. Het politie-optreden op het platteland onderscheidde zich van dat in de stad door een grotere autonomie, en door meer contacten met de bevolking. Dit had naar onze mening een grotere werksatisfactie tot gevolg. Nu spreekt het vanzelf dat de stedelijke politie op andere wijze georganiseerd moet zijn dan de politie ter plattelande, omdat de problemen waar de eerste mee gekonfronteerd worden van een andere orde zijn (veel grotere mensenconcentraties, aanwezigheid van meer probleemgroepen en meer misdaad).

Toch komt de vraag naar boven of het niet mogelijk zou zijn ook hier de autonomie, en daardoor een initiatiefrijk en verantwoordelijk optreden te bevorderen. Wat de contacten met de bevolking aangaat, die zijn in de stad minder intensief, onder meer omdat de politieman op het platteland meer geïntegreerd is in de gemeenschap die hij dient. In feite wijzen deze verschillen op een meer fundamenteel probleem: grote of kleine korpsen, centralisatie of decentralisatie. Voor dit probleem zijn verschillende oplossingen gezocht. Zo heeft, om een voorbeeld te noemen, de Engelse politie op haar wijze getracht om een evenwicht te bereiken tussen centralisatie en decentralisatie: de opleiding is centraal geregeld, er zijn regionale misdaadbestrijding teams en Scotland Yard verleent zijn diensten desgevraagd over het hele land. Ook combineert men in bepaalde gevallen kleinere korpsen tot grotere eenheden. Tegelijkertijd stelt men voortdurend

pogingen in het werk om de kontakten tussen politie en bevolking te bevorderen: in verschillende steden hebben politie-agenten zich gevestigd in de buurten waar zij dienst doen, geheel in de traditie van het platteland. Men ziet hier een duidelijke parallel met de in veel Nederlandse steden voorkomende wijkagent.

Het verst in dit opzicht gaat de gemeente Den Haag met de rayonagent die in grote mate van zijn repressieve taak ontheven is. Het probleem van de kontakten tussen surveillanten en bevolking is hiermee echter nog niet opgelost. Een belangwekkend experiment in dit opzicht vond in de stad New York plaats.*) In 5 politiewijken heeft men daar wijkteams ingezet. Deze teams van ongeveer 35 man werden geleid door een brigadier die op zeer autonome en flexibele wijze de werkzaamheden kon organiseren, al naar gelang de specifieke problemen naar tijd en plaats.

Het werk van deze teams was gebaseerd op drie pijlers:

1. het verkrijgen van de medewerking van de buurt in de sociale controle op kriminaliteit;
2. het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden en technieken in het politiewerk;
3. het verkrijgen van een minder militaire en meer democratisch georganiseerde politiestructuur.

De teamleiders kregen grote vrijheid en verantwoordelijkheid; zij werden aangemoedigd initiatieven te tonen en niet bang te zijn risico's te lopen om fouten te maken. Gestreefd werd te komen tot zowel intensievere kontakten met de burgerij, als tot kwalitatieve verbetering van de hulpverlening.

Het experiment kwam echter met moeite van de grond en leidde in slechts 2 van de 5 modeldistrikten tot gunstige resultaten. Dit waren de distrikten waar men al eerder met wijkpolitieteams had gewerkt. In de andere distrikten stuitte men op ernstige weerstanden van de meer traditionalistisch geachte politiefunktionarissen; met name de houding van de distriktskondant was hier doorslaggevend.

b. Beïnvloeding van het politiegedrag

Bepaalde resultaten van het onderzoek geven wellicht aanleiding tot wat extra aandacht van de korpsleiding, met name de hoge korrelaties tussen negatief gedrag van burgers en van surveillanten, en de speciale aandacht

*) M. Bard en R. Shellow: Neighborhood Police Teams, Nat. Inst. of Law Enforcement and Crim. Justice, U.S. Government printing Office, Washington D.C. 1970.

die aan sommige bevolkingsgroepen wordt gegeven. Zoals vermeld kan dit namelijk leiden tot een negatieve beeldvorming van de politie bij het publiek. De konsekwenties hiervan zijn voor de politie duidelijk ongunstig:

- de bereidheid van jonge mensen om bij de politie te komen werken wordt er ongunstig door beïnvloed;
- het moreel, de inzet en het enthousiasme voor het werk worden er door beïnvloed;
- het isolement van de politie wordt erdoor versterkt, waardoor ze minder goed in staat is de behoeften van de gemeenschap te peilen;
- de kansen op opsporing van misdrijven worden erdoor verminderd: als men wantrouwig tegenover de politie staat zal men niet snel aangifte doen of een klacht indienen; ook zal men zich niet snel tot de politie wenden om informatie te verstrekken of te getuigen.

Het leek ons daarom van belang nog even stil te staan bij enkele pogingen om de verhouding politie - burgerij te verbeteren, en op deze wijze het gedrag van de politieman in algemene zin positief te beïnvloeden.

Het eerste voorbeeld komt uit de Verenigde Staten en vertoont alweer overeenkomst met het instituut van de Haagse rayonagent. Het gaat om de zgn. "community-relations" programma's die duidelijk te onderscheiden zijn van een public-relations functie. *) Politiemensen die aan een "community-relations" programma deelnemen werken met allerlei burgergroeperingen (aktiegroepen, wijkverenigingen etc.), participeren aan hun activiteiten, spreken op bijeenkomsten, hebben open oor voor grieven ten opzichte van de politie, werken mee aan edukatieve schoolprogramma's, signaleren spanningen en problemen in de wijk, en verlenen hun medewerking bij het voorbereiden van akties of demonstraties.

Naar het korps toe werken zij mee aan beleidsplanning op langere termijn en bestrijding van rellen.

Toegegeven moet worden dat zij dit met wisselend succes doen. Eisen voor een goed funktioneren van deze eenheden zijn:

- invloed kunnen uitoefenen op het beleid
- invloed kunnen uitoefenen op de werving van politiepersoneel
- een min of meer specialistische opleiding
- geen kunstmatige separatie van de andere korpseenheden
- goede promotiemogelijkheden (geen "afval"-functie).

*) The Police and the Community, in Task Force Report - The Police, U.S. Govern Printing Office, Washington, 1967, p. 150 e.v.

Een ander voorbeeld (eveneens uit de V.S.) heeft nog direkter betrekking op de kontakten tussen politie en probleemgroepen. Het gaat om advieskommissies van burgers en politie op verschillende niveaus.*)

Wijkadvieskommissies zijn samengesteld uit politiemensen (community-werkers en surveillanten), en uit vertegenwoordigers van probleemgroepen in die wijk. Van groot belang is, nu juist die bevolkingsgroepen in de kommissie te krijgen die antagonistisch tegenover de politie staan, en die de politie de meeste moeilijkheden geven. Lukt dit niet, dan heeft het werk van de kommissie weinig effect.

Doelstelling van een dergelijke kommissie is vooral het bespreken van problemen van ordehandhaving en misdaadbestrijding. Vragen die aan de orde kwamen luiden onder meer:

- in welke omstandigheden worden negers op straat aangehouden?
- waarom worden mensen die zich laat op straat bevinden zo vaak aangehouden?
- in welke gevallen en op welke wijze wordt tegen jongeren opgetreden?
- in welke gevallen gaat men over tot extra intensief surveilleren?

Alle klachten worden serieus bekeken. Ook problemen in de wijk met betrekking tot lawaai op straat, overlast van groepen jongeren, burengerucht, openbare dronkenschap, worden behandeld. Meer en meer komt hierdoor het aksent te vallen op bescherming en respect voor de burgers in plaats van op het lastig vallen en intimideren van hen. Samenwerking op dit niveau leidt ook tot grotere bereidheid van de plaatselijke bevolking tot het verstrekken van informatie en het tijdig inschakelen van de politie, bij ordeverstoring en kriminaliteit.

Advieskommissies op stedelijk niveau hebben een andere functie: zij brengen leidende figuren van politie en burgerij samen om problemen te bespreken die niet slechts een lokaal maar een stedelijk karakter hebben en die het meer algemene politiële beleid raken. Een dergelijke kommissie kan adviezen ontwerpen met betrekking tot een beleid op langere termijn en ook koördinerend optreden. Wil deze kommissie nuttig werk verrichten, dan dient ze eveneens representatief van samenstelling te zijn en door de politieleiding gesteund te worden.

Tenslotte zouden we nog een lans willen breken voor een vormingsinitiatief van korpszijde. Het is algemeen bekend dat vormingsactiviteiten er in de primaire opleiding wat bekaaid afkomen. Dat is eveneens het geval voor wat

*) Task Force Report - The Police, op-cit. p. 157 e.v.

de praktijkoefening aangaat.

Wellicht zou het overweging verdienen om voor surveillantten die een jaar in de praktijk zijn, binnen het korps een seminar te organiseren van 1 à 2 weken, waar zij bij toerbeurt aan kunnen deelnemen. Wij denken dan bij voorkeur aan het belichten van problemen als:

- benadering en interacties met velerlei groepen binnen onze samenleving;
- problemen die bepaalde groepen aan de politie geven (jongeren, ethnische minderheden);
- achtergronden van deze problemen (kulturele, psychologische, sociale);
- interactievaardigheden in bepaalde moeilijke potentiële konfliktsituaties.

Medewerking aan deze seminars zou kunnen worden gevraagd aan sociale wetenschappers, maar ook aan actiegroepen, verenigingen die minderheden vertegenwoordigen, eerste lijnswerkers die hulp bieden aan jongeren, alcoholisten en druggebruikers.

Gezien de ontwikkelingen in onze samenleving en de vele sociale problemen waar de politie mee gekonfronteerd wordt, zou men zelfs kunnen overwegen dit soort seminars op systematische wijze te organiseren, ook voor surveillantten die reeds langere tijd in dienst zijn. Dit zou dan een permanente "recycling" vormen.

Wellicht geen gek idee met betrekking tot de sociaal zo sensitieve taak en functie van de geüniformeerde politieman.

Een laatste woord: uitdrukkelijk willen we de gedane suggesties van alle pretenties ontdoen, en ze niet presenteren als indikaties van "hoe het zou moeten". Ze willen slechts stof tot overdenking en discussie bieden, tot oplossing van enkele problemen in het politie-optreden.

Tabel 1. Totaal geobserveerde diensttijd - in minuten

	abs.	%
Burodienst	16.546	39
Op ronde	26.153	61
Totaal	42.699	100

Tabel 2. Gemiddelde surveillancetijd per dienst naar soort surveillance - in minuten -

	auto	fiets	voet
Stad	231	46	36.5
Platteland	265	7	6.5
Totaal	241.5	23.5	19

Tabel 3. Gemiddelde tijdsduur per dienst besteed aan buro-activiteiten - in minuten -

	mutaties/ P.V.'s	portiers- dienst	mutaties/por- tier/tel./ radio	totaal
Stad	64	28	8	105
Platteland	44	4	38.5	90

Tabel 4. Buro-activiteiten - in minuten -		
	abs.	%
Mutaties/P.V.'s/telefoon/opvang burgers/berichten door- geven	8.734	53
Koffiedrinken en praten met kollega's	7.405	45
Anders (pistool schoonmaken/vergadering/arrestanten overbrengen)	407	2
Totaal	16.546	100

Tabel 5. Aard en omvang voorvallen in stad en platteland - in % -			
	STAD		PLATTELAND
	dag- + avond- diensten	nachtdien- sten	dag- + avond- diensten
	N=679	N=254	N=343
Verkeerskontr. + -overtredingen	61.3	26.6	44.5
Verkeersmisd./verkeersongevallen (+ -letsel)	3.7	4.7	2.3
Kontrole bijzonder wetten	4.5	5	10
Misdrijven Wetb. van Strafrecht	3.7	8.7	3.2
Natrekken gegevens van buro	1.6	-	12.3
Signaleren gevaarlijke/verdachte situaties	8.1	36.7	12.8
Informatie gevraagd door publiek	8.3	-	4
Hulpverlening gevraagd	8.8	17.3	10.9
Totaal	100	100	100

Tabel 6. Aard en omvang afsluiting voorvallen in stad en platteland - in % -

	STAD		PLATTELAND
	dag- + avond- diensten	nachtdien- sten	dag- + avond- diensten
	N=654	N=248	N=344
Na controle doorgezonden	30.7	43.1	22.6
Waarschuwing of opdracht (overwegend verkeer)	28.5	23.4	27.8
Rapportering	9.6	7.7	7.8
Transactie	10.3	3.2	7.8
Aanhouding	3.4	9.3	1.8
Ingewonnen inlichtingen	1	2	12
Andere dienst ingeschakeld (brandweer, G.G.D.)	2.4	2.4	3
Hulpverlening	7.8	8	12
Informatieverstrekking	6.3	0.8	5.2
Totaal	100	100	100

Tabel 7. Aard en afhandeling der uitgewerkte voorvallen - in % -

	verkeer (kontr.+ overtr.)	verkeer (ong. + misdr.)+ bijz. wetten	misdrij- ven	verdachte situ- aties	informa- tie + hulp	totaal
	N = 266	N = 89	N = 33	N = 108	N = 141	N = 637
Na controle doorgezonden	20	27	12	54.5	3.5	23
Waarsch./opdracht	46	26	24	16.5	10.5	29
Verslag/transactie	29.5	27	6	5.5	6	19
Aanhouding	2.5	11	33.5	4.5	10	7
Informatie/hulp	2	9	24.5	19	70	22
Totaal	100	100	100	100	100	100

Tabel 8. Aard van het voorval en kenmerken betrokken burgers - in % -

	jonge- ren <21	volwas- senen	blank	kleur- lingen	niet slordig	slordig gekleed	kort haar	lang haar
	N=209	N=525	N=687	N= 71	N=561	N=193	N=469	N=149
Verkeerskontroles + overtredingen	59.5	34	40.5	36.5	42.5	33	38	45
Verkeersmisdrijven, -on- gevallen + bijzondere wetten	10	17	16.5	8	16.5	13.5	19	11.5
Misdrijven (W.v.Sr.)	8	5	5.5	7	4.5	10	5.5	6
Verdachte situaties	11	18.5	14.5	32	14	22	17	17.5
Informatie + hulp	11.5	25.5	23	16.5	22.5	21.5	20.5	20

$\chi^2=45.76$
df= 4
p < 0.001

$\chi^2=17.60$
df= 4
p < 0.01

$\chi^2=16.02$
df= 4
p < 0.01

$\chi^2= 4.98$
df= 4
niet sign.

Tabel 9. Afsluiting voorval en kenmerken betrokken burgers - in % -

	jonge- ren <21	volwas- senen	blank	kleur- lingen	niet slordig	slordig gekleed	kort haar	lang haar
	N=200	N=522	N=680	N= 64	N=553	N=187	N=466	N=144
Na controle doorgezonden	13.5	25	20	39	19	28.5	23.5	23
Waarschuwing/opdracht	46	23	29	30	31.5	21.5	27	30.5
Verslag/transactie	21.5	18.5	18.5	11	20.5	16.5	18.5	21
Aanhouding	8.5	11	9.5	15.5	7	19	9	14.5
Hulp + informatie verleend	10.5	22.5	23	4.5	22	14.5	22	11

$\chi^2=48.39$
df= 4
p < 0.001

$\chi^2=23.27$
df= 4
p < 0.001

$\chi^2=36.93$
df= 4
p < 0.001

$\chi^2= 9.98$
df= 4
p < 0.05

Tabel 10. Gedrag van betrokken burgers volgens enkele kenmerken van betrokken burgers - in % -

	jonge- ren <21 jr.	volwas- senen	p- waarden	kort haar	lang haar	p- waarden	blank	kleur- lingen	p- waarden	niet slor- dig	slor- dig	p- waarden
	N=209	N=531		N=416	N=150		N=694	N= 71		N=560	N=195	
Uitgesproken opgewonden	geen verschil			geen verschil			geen. verschil			geen verschil		
Uitgesproken brutaal	21.5	13.8	p<0.05	3.6	26.7	p<0.001	geen verschil			10.8	32.3	p<0.001
Uitgesproken onbeleefd	geen verschil			10	23.3	p<0.01	geen verschil			6	25.6	p<0.001
Uitgesproken onverschil- lig	geen verschil			geen verschil			17.6	22.5	p<0.01	12.7	33.3	p<0.001
Uitgesproken vijandig	geen verschil			12.3	24	p<0.01	12.7	15.5	p<0.05	8.7	26.2	p<0.001
Uitgesproken agressief	geen verschil			10.2	37.5	p<0.001	9.7	15.5	p<0.01	7.1	19.5	p<0.001

Tabel 11. Gedrag surveillanten volgens enkele kenmerken van betrokken burgers - in % -

	jonge- ren <21 jr	volwas- senen	p- waarden	kort haar	lang haar	p- waarden	blank	kleur- lingen	p- waarden	niet slordig	slordig	p- waarden
	N=208	N=530		N=472	N=149		N=692	N= 71		N=565	N=194	
Uitgesproken onvrien- delijk	geen verschil			geen verschil			5.9	14.1	p<0.05	geen verschil		
Uitgesproken oordelend	21.2	13.6	(p<0.10)	geen verschil			15.8	25.4	p<0.01	geen verschil		
Uitgesproken kleinerend	geen verschil			5.9	10.7	p<0.01	5.7	12.7	p<0.01	4.6	11.9	p<0.01
Uitgesproken autoritair	28.9	11.3	p<0.10	14.6	24.8	p<0.01	15.3	23.9	(p<0.10)	14	22.2	p<0.01
Uitgesproken agressief	geen verschil			geen verschil			geen verschil			geen verschil		

Tabel 12. Korrelaties tussen gedrag surveillanten en gedrag betrokken burgers

gedrag van surveillant gedrag van burger	vriendelijk - onvriendelijk	zakelijk - oordelend	respektvol - kleinerend	niet autoritair - autoritair	niet agressief - agressief	doortastend - aarzelend
kalm - opgewonden	0.40	0.28	0.31	0.36	0.30	0.10
geïnteresseerd - onverschillig	0.41	0.31	0.43	0.44	0.43	0.20
onderdanig - brutaal	0.42	0.26	0.34	0.31	0.35	0.19
beleefd - onbeleefd	<u>0.56</u>	0.34	<u>0.45</u>	<u>0.46</u>	<u>0.54</u>	0.27
vriendelijk - vijandig	<u>0.59</u>	0.30	0.44	<u>0.48</u>	<u>0.50</u>	0.19
niet agressief - agressief	<u>0.51</u>	0.32	0.50	0.44	<u>0.61</u>	0.42